

## SUV HAVZALARI NOMLI KOMPONENTLI MAQOLLAR

Termiz davlat pedagogika instituti

Tillar fakulteti , 4- kurs talabasi

**Dustqobilova Mohinur**

[dustqobilovamohinur@gmail.com](mailto:dustqobilovamohinur@gmail.com)

Termiz davlat pedagogika instituti

Tillar fakulteti , chet tillari kafedrası

Gumanitar fanlar o'qituvchisi

**Feruza Mirzayeva Samijonovna**

[feruzamirzayeva1983@gmail.com](mailto:feruzamirzayeva1983@gmail.com)

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada o'zbek xalq maqollari tarkibida uchraydigan "suv havzalari" komponentlari (daryo, ko'l, buloq, dengiz, soy va boshqalar) lingvistik va semantik jihatdan tahlil qilinadi. Suv obrazining xalq og'zaki ijodidagi o'rni, uning ramziy ma'nolari hamda tarbiyaviy ahamiyati keng yoritilgan. Shuningdek, maqollarning mazmuniy guruhlari ajratilib, ularning inson hayoti, axloqi va dunyoqarashiga ta'siri misollar asosida tushuntiriladi. Tadqiqot natijasida suv bilan bog'liq maqollar xalq donishmandligining muhim ifodasi ekani hamda yosh avlodni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi.

**Annotation:** This article analyzes the components of "water bodies" (river, lake, spring, sea, stream, etc.) found in Uzbek folk proverbs from a linguistic and semantic perspective. The role of the image of water in folk oral creativity, its symbolic meanings and educational significance are widely covered. Also, the content groups of proverbs are distinguished, and their impact on human life, morality and worldview is explained based on examples. As a result of the study, it is determined that proverbs related to water are an

important expression of folk wisdom and are of great importance in educating the younger generation.

**Аннотация:** В данной статье анализируются компоненты «водных объектов» (река, озеро, источник, море, ручей и др.), встречающиеся в узбекских народных пословицах, с лингвистической и семантической точек зрения. Широко рассматривается роль образа воды в народном устном творчестве, его символическое значение и воспитательная значимость. Также выделяются содержательные группы пословиц и на примерах объясняется их влияние на жизнь человека, нравственность и мировоззрение. В результате исследования установлено, что пословицы, связанные с водой, являются важным выражением народной мудрости и имеют большое значение в воспитании молодого поколения.

**Kalit soʻzlar:** Maqol, suv havzalari, daryo, koʻl, buloq, dengiz, soy, xalq ogʻzaki ijodi, semantik tahlil, obraz, ramziylik, tarbiya, til boyligi, folklor.

**Keywords:** Proverb, water bodies, river, lake, spring, sea, stream, folk oral literature, semantic analysis, image, symbolism, education, language richness, folklore.

**Ключевые слова:** пословица, водоемы, река, озеро, источник, море, ручей, народная устная литература, семантический анализ, образ, символизм, образование, языковое богатство, фольклор.

Oʻzbek xalq ogʻzaki ijodi asrlar davomida shakllangan bebaho maʼnaviy merosdir. Ushbu meros ichida maqollar alohida oʻrin tutadi. Maqollar qisqa, loʻnda, lekin mazmun jihatdan juda boy boʻlib, xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va falsafiy fikrlarini oʻzida mujassam etadi.

Tabiat unsurlari, xususan suv va suv havzalari (daryo, koʻl, buloq, dengiz, soy va boshqalar) bilan bogʻliq maqollar oʻzbek xalqining tabiatga boʻlgan eʼtibori va hurmatini aks ettiradi. Suv qadimdan hayot manbai sifatida eʼtirof etilganligi sababli, u maqollarda keng qoʻllanilgan obrazlardan biridir. Ushbu maqolada suv havzalari komponenti ishtirok etgan maqollarning semantik, tarbiyaviy va uslubiy xususiyatlari keng tahlil qilinadi.

1. Suv va suv havzalari obrazining umumiy xususiyatlari Suv inson hayoti uchun eng zarur tabiiy resurslardan biri hisoblanadi. Shu sababli u maqollarda quyidagi ma'nolarda qo'llanadi:

hayot va tiriklik ramzi;

poklik va halollik belgisi;

oqim va o'zgarish timsoli;

sabr va davomiylik ifodasi.

Masalan: "Suv bor joyda hayot bor." — suvning hayotiy ahamiyatini ko'rsatadi.

"Oqayotgan suv toza bo'ladi." — harakat va rivojlanish g'oyasini ifodalaydi.

Bu maqollar orqali inson faol, intiluvchan va pok bo'lishi kerakligi uqtiriladi.

## **2. Daryo komponentli maqollar**

Daryo maqollarda kenglik, kuch va uzluksizlik ramzi sifatida talqin qilinadi. Daryo oqimi inson hayoti va uning davomiyligini eslatadi.

Misollar: "Kichik daryo ham dengizga boradi." — kichik ishlar ham katta natijaga olib kelishini bildiradi.

"Daryodan o'tmoqchi bo'lsang, suvdan qo'rqma." — maqsadga erishish uchun jasorat zarurligini ko'rsatadi.

Mazkur maqollar insonni qat'iyatli, qo'rqmas va maqsadga intiluvchan bo'lishga undaydi.

## **3. Ko'l komponentli maqollar**

Ko'l suv havzasi sifatida ko'pincha sokinlik, chuqurlik va ichki mazmun timsoli hisoblanadi.

Misollar: “Tinch ko‘l chuqur bo‘ladi.” — sokin insonlar ko‘pincha dono va mulohazali bo‘ladi.

“Ko‘lga qarab suv ich.” — har bir ishni o‘ylab qilish zarurligini anglatadi.

Bu maqollar insonni shoshqaloqlikdan tiyilishga, mulohazali bo‘lishga chorlaydi.

#### **4. Buloq komponentli maqollar**

Buloq boshlanish, poklik va yaxshilik ramzi sifatida ishlatiladi.

Misollar: “Buloq boshidan loyqa bo‘lsa, oxiri ham loyqa bo‘ladi.” — ishning boshlanishi muhimligini bildiradi.

“Buloq ko‘zini ochgan savob topadi.” — foydali ish qilishning qadri ulug‘ligini ifodalaydi.

Bu maqollar orqali insonning niyati va boshlang‘ich harakatlari muhim ekanligi ta’kidlanadi.

#### **5. Dengiz komponentli maqollar**

Dengiz ulkanlik, cheksizlik va murakkablik timsolidir.

Misollar: “Dengizni tomchi to‘ldirar.” — kichik harakatlar yig‘ilib katta natija beradi. “Dengizdan marvarid izlagan, sho‘ng‘ishga majbur.” — katta natijaga erishish uchun mehnat zarur.

Bu maqollar mehnatsevarlik va sabr-toqatni targ‘ib qiladi.

#### **6. Soy va boshqa suv obrazlari**

Soy kichik suv oqimi bo‘lsa-da, u ham maqollarda o‘z o‘rniga ega:

“Soy suv bilan, odam gap bilan bilinadi.” — insonning kimligi uning so‘zidan bilinadi.

Bundan tashqari: “Tomchi tomib, ko‘l bo‘lur.” — kichik harakatlar yig‘ilib katta natija beradi.

## 7. Suv komponentli maqollarning semantik tahlili

Suvga oid maqollarni ma‘no jihatdan quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

1. Hayotiylikni ifodalovchi maqollar – suv hayot manbai sifatida (masalan, “Suv bor joyda hayot bor”).

2. Axloqiy-tarbiyaviy maqollar – poklik, halollik, sabr (masalan, “Oqayotgan suv toza bo‘ladi”).

3. Mehnat va harakatga undovchi maqollar – natijaga erishish (masalan, “Tomchi tomib, ko‘l bo‘lur”).

4. Falsafiy mazmundagi maqollar – hayotning murakkabligi va chuqurligi (masalan, “Tinch ko‘l chuqur bo‘ladi”).

**8. Tarbiyaviy va didaktik ahamiyati:** Suv havzalari ishtirokidagi maqollar yosh avlod tarbiyasida muhim rol o‘ynaydi. Ular orqali: tabiatni asrash g‘oyasi, mehnatsevarlik, sabr-toqat, halollik va poklik kabi fazilatlar shakllantiriladi.

Masalan: “Suvni e‘zozlagan – hayotni e‘zozlaydi.” mazmunidagi maqollar ekologik ongini rivojlantiradi.

**9. Uslubiy xususiyatlari:** Suv komponentli maqollar quyidagi uslubiy xususiyatlarga ega: qisqa va lo‘nda bo‘lish; obrazlilik va ramziylik; qofiya va ohangdorlik; umumlashgan mazmun.

Bu xususiyatlar maqollarni yodda saqlashni osonlashtiradi va nutqda samarali qo‘llash imkonini beradi.

**Xulosa:** “Suv havzalari” komponentli maqollar o‘zbek xalqining tabiat bilan uyg‘un hayot kechirganini, suvni qadrlaganini va uni muqaddas deb bilganini ko‘rsatadi. Ushbu

maqollar orqali inson hayoti, mehnati, axloqi va dunyoqarashi haqida chuqur fikrlar ifodalanadi.

Bunday maqollar nafaqat til boyligini oshiradi, balki yosh avlodni tarbiyalashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ularni o‘rganish va kundalik hayotda qo‘llash orqali inson o‘z nutqini boyitadi, fikrlash doirasini kengaytiradi hamda milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Rahmatullayev, Sh. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006.
2. Madrahimov, A. O‘zbek xalq maqollari va matallari. – Toshkent: Fan, 2010.
3. Abdurahmonov, G‘. O‘zbek folklori. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
4. Jo‘rayev, M. Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2012.
5. Tursunov, U. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘zbekiston, 2007.
6. Mirzayeva Feruza Samixdjonovna. Contrastive Study of Proverbs with A Hydronym Component in English and Uzbek Languages.- The Peerian Journal, 2025.3.15.
7. Feruza MIRZAEVA Proverb as an object of linguistic research- World Bulletin of Social Sciences, 2024.3.